

Jäähyväiset peltosirkulle?

Vuoden lintu 2020 -hankkeessa pyrittiin selvittämään maakunnan peltosirkkukanta Länsi-Afrikassa talvehtivat peltosirkut saapuvat Satakuntaan huhti-toukokuun vaihteesta alkaen ja syysmuutto tapahtuu pääosin elokuussa. Vielä 1980-luvulla keväiseen äänimaisemaan keskisen Satakunnan viljelyaukeiden keskellä kuului olennaisesti haikea peltosirkun säe. Yleensä laulava koiras löytyi sähkölangalta, pensaasta tai kiviröykkiön päältä. Peltosirkkua kuului kaikkialla yhdessä töyhtöhyypän, kuovin, kiurun ja keltasirkun ohella.

Lajin taantuminen tapahtui pikkuhiljaa reviirien tyhjetessä yksi kerrallaan. Ala-Satakunta on viimeinen maakunnan alueista, joilla tapasi vielä vuosikymmen sitten useita lajille ominaisia koiraiden lauluryhmiä. Vuoden 2020 havaintojen perusteella maakunnan viimeinen lauluryhmä löytyikin Eurajokivarresta.

Pesimäkannan romahdus

Peltosirkku, *Emberiza hortulana*, oli hyvin yleinen lähes kaikilla vähänkään laajemmilla satakuntalaisilla peltoalueilla vielä 1970-luvulla. Valtakunnallisesti on arvioitu, että viimeisen 30 vuoden aikana kannasta on hävinnyt yli 99 % (*Markus Piha & Tuomas Seimola, julkaisematon*). Enimmillään kanta on ollut satoja tuhansia pareja, mutta nyt enää vain muutama tuhat paria. Satakunnan tilanne on seurannut suuntausta ja viimeisen 13 vuoden aikana jo aiemmin romahtanut kanta on pudonnut vielä 85 - 90%. Lintuharrastajien Tiira-havaintojärjestelmään tallentamien Porin lintutieteellisen yhdistyksen toimialueen havaintojen perusteella vuosien 2008 ja 2009 noin 150 reviiriä laski vain 16 reviiriin vuonna 2019 (taulukko 1). Nykyisellä vähenemisen vauhdilla peltosirkku saattaa kadota maan, ja samalla Satakunnan, lajistosta parin seuraavan vuosikymmenen kuluessa.

Miksi peltosirkku on katoamassa?

Pitkään on yleisessä keskustelussa oletettu Lounais-Ranskan metsästyspaineen olevan suurin syy lajin Länsi-Afrikkaan muuttavan ryhmän romahdukseen. Suomalaiset peltosirkut ovat osa pohjoismaista kantaa, joka on taantunut nopeimmin ja geneettisesti eriytynyt muista Euroopan populaatioista. Vuonna 2012 Ranskan ympäristöministeriö antoi Pariisin luonnontieteelliselle museolle tehtäväksi selvittää Ranskan läpi syksyllä muuttavien peltosirkkujen alkuperän ja kannan tilan. Vuonna 2013 perustettiin kansainvälinen tutkimusryhmä selvittämään Euroopan peltosirkkukannan muuttoa ja sen tilaa. Suomesta tutkimukseen osallistui Luonnontieteellinen keskusmuseo. Suomalaisetkin tutkijat pyydystivät ja merkitsivät paikannuslaittein peltosirkkuja neljän vuoden ajan, selvittääkseen lajin kannan, muuttoreitit ja talvehtimisalueet. Tulosten perusteella laiton pyynti on saatu merkittävästi vähenemään. Tästä ei kuitenkaan ole suuresti apua suomalaisten sirkkujen suhteen, sillä suuri osa Suomessa pesivistä peltosirkuista ei muuta pyyntialueen läpi. Lajin romahtamiseen täytyy siksi olla myös muita merkittäviä syitä. Peltomaiseman yksipuolistuminen sekä kesantojen ja pientareiden määrän vähentyminen vaikuttavat lajin pesimämenestykseen. Muiksi syiksi on arveltu maatalousympäristön hyönteiskato ja tuholaistorjuntaan käytettävien neonikotinoidien lisääntynyt käyttö Suomessa viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Satakunnan viimeaikainen kannan laskun syveneminen voisi viitata torjunta-aineiden suuntaan. Torjunta-aineet paitsi vähentävät poikasaikaista ravinnonsaantia, niin ne myös vaikuttavat suoraan lintujen kuntoon ja terveyteen.

Miksei yksipuolistuvilla viljelyalueilla varislintujen, kuten naakkojen, saalistuspaineellakin voi olla vaikutuksensa peltojen varpuslintupopulaatioihin. Länsi-Afrikan talvehtimisalueiden olosuhteiden muutokset ovat vielä pitkälti tuntematon tekijä romahduksen taustalla. Talvehtimisalueiden heikentymisen merkitys voi olla huomattava.

Peltosirkkukannan selvitys Satakunnassa vuonna 2020

Vuonna 2020 BirdLife Suomen vuoden laji oli peltosirkku. Peltosirkun nykykanta pyrittiin selvittämään aiempaa systemaattisemmin esiintymisalueen maakunnissa. Porin lintutieteellisen yhdistyksen alueella havaittiin ainoastaan 27 peltosirkkureviiriä, vaikka havainnointi oli kattavuuden puutteista huolimatta selvästi aiempaa perusteellisempaa. Yhdistyksen toimialue kattaa suuren osan maakuntaa lukuun ottamatta Eurajoen ja Rauman aluetta.

Hankkeen aloitus viivästyi, mutta laulukauden kynnyksellä pyrittiin aktivoimaan yhdistyksen jäsenistöä kevään ja alkukesän kartoituksiin. Kartoituksia varten hanke oli tehnyt maakunnan laajuisen tarkistuspisteiden verkon, joka toteutettiin GoogleMaps-pohjalle. Syystä tai toisesta laskentoihin osallistuminen oli varsin vaisua muutamaa innokasta laskijaa lukuun ottamatta. Ennalta tuotettuja havaintopisteitä oli 1349 ja niistä vain 113 saatiin tarkistettua. Tarkistetut pisteet kylläkin keskittyivät paljolti ennalta tiedetyille ja maakunnan potentiaalisimmille peltoaukeille. Tarkistetut havaintopisteet painottuivat keskiseen ja eteläiseen Satakuntaan. Maakunnan lopullinen revierimäärä oli vain 27 revieriä. Pohjois-Satakunta jäi erityisen heikosti selvitettyksi eli varmasti joitakin revierejä jäi löytämättä. Karkeasti arvioiden Satakunnan nykyinen kanta lienee enintään 100 revieriä. Tämä on todella vähän, kun pelkästään satunnaishavaintoihin perustuen kertyi vielä 2008 ja 2009 noin 150 revieriä (taulukko 1).

Ala-Satakunnassa kolmasosa maakunnan reviereistä

Peltosirkku esiintyy yleensä usean koiraan lauluryhmissä ja yli kahden koiraan ryhmiä tavattiin maakunnasta enää yksi, Eurasta Eurajokivarren entuudestaan tiedetyltä sirkkukeskitymältä. Huomattava määrä entisiä ns. varmoja paikkoja oli kokonaan autioitunut tai paikalla oli enää vain yksi tai pari laulavaa koirasta. Eurasta ja Säköylästä löytyi kolmasosa koko maakunnan reviereistä. Ainoan seitsemän koiraan lauluryhmän ohella löytyi kolme yksittäistä revieriä. Peltosirkun taantumisen syyt lienevät hyvin moninaiset ja kiireellisiä toimia vaaditaan sekä meillä että muualla lajin sukupuuton estämiseksi. Satakunnan muikin peltolinnusto on hätää kärsimässä. Muiden muassa aiemmin yleinen keltävästäräkki on jo käytännössä kadonnut lajistosta ja pensastaskun, kuovin sekä niittykirvisen pesimäkannat ovat romahtaneet. Suomessa peltolinnustoa voidaan parhaiten auttaa kohentamalla pesimäympäristöjen tilaa lisäämällä kesantoja ja pientareita ja vähentämällä torjunta-aineiden käyttöä. Peltosirkku on luokiteltu Suomessa äärimmäisen uhanalaiseksi (CR).

Risto Vilen, luontokartoittaja

Taulukko 1. Peltosirkkureviirit Tiira-aineiston perusteella 2008-2019. Vuoden 2020 luku perustuu vuoden lintu -hankkeen systemaattisemmin kerättyihin tuloksiin, mikä selittää hienoisen nousun.

